

Sygn. akt II UK 381/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 czerwca 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło (sprawozdawca)

SSN Roman Kuczyński

w sprawie z wniosku E. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o emeryturę z tytułu pracy w szczególnych warunkach,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 11 czerwca 2013 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczynie od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 27 czerwca 2012 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, pozostawiając temu Sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 15 kwietnia 2010 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił ubezpieczonej E.K. prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych z uwagi na to, że nie udokumentowała ona wymaganego 15 -

letniego okresu tej pracy. Organ rentowy nie uwzględnił w wymaganym stażu pracy okresu zatrudnienia wnioskodawczynie w S. G. S.A. od 18 września 1978 r. do 30 listopada 1979 r., od 15 grudnia 1979 r. do 22 października 1981 r., od 1 września 1982 r. do 4 czerwca 1984 r. oraz od 5 marca 1985 r. do 31 grudnia 1998 r. W wyniku wniesienia przez ubezpieczoną odwołania, organ rentowy wydał kolejną decyzję z dnia 14 czerwca 2010 r., w której ponownie odmówił wnioskodawczynie prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych z uwagi na okoliczności wskazane w poprzedniej decyzji oraz ze względu na nierozwiązanie przez ubezpieczoną stosunku pracy.

Uwzględniając odwołania ubezpieczonej, Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w G. wyrokiem z dnia 23 listopada 2011 r. zmienił zaskarżone decyzje w ten sposób, że przyznał wnioskodawczynie E. K. prawo do emerytury poczynszy od 1 kwietnia 2010 r.

Swoje rozstrzygnięcie Sąd pierwszej instancji oparł o następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne. Ubezpieczona E. K., urodzona 22 marca 1955 r., na dzień 1 stycznia 1999 r. udowodniła wymagany 20-letni okres składkowy i nieskładkowy, a nadto nie jest członkiem OFE. Ubezpieczona była zatrudniona w przedsiębiorstwie S. G. S.A. od 18 września 1978 r. do 23 marca 2010 r. i w tym czasie, w okresach od 18 września 1978 r. do 30 listopada 1979 r., od 15 grudnia 1979 r. do 22 października 1981 r., od 1 września 1982 r. do 4 czerwca 1984 r., od 5 marca 1985 r. do 30 września 1988 r. oraz od 1 czerwca 1991 r. do 8 czerwca 2004 r. wykonywała pracę w pełnym wymiarze czasu na stanowiskach: starszego referenta do spraw organizacji i zarządzania, specjalisty do spraw organizacji i zarządzania, specjalisty do spraw organizacji i normowania pracy oraz specjalisty do spraw marketingu i organizacji. Nadto, w okresie od 9 czerwca 2004 r. do 28 września 2006 r. ubezpieczona wykonywała w pełnym wymiarze czasu pracę na stanowisku dyrektora do spraw ekonomicznych, a następnie w okresie od 29 września 2006 r. do 31 grudnia 2006 r. na stanowisku głównego specjalisty do spraw handlowych. W wyżej wymienionych przedziałach czasu ubezpieczona opracowywała normy stanowisk pracy w dziale produkcyjnym mając bezpośredni kontakt ze stanowiskami, na których odbywała się produkcja siarki. Normowała czas pracy aparatowych, maszynistów stacji pomp, operatorów, koparek,

taśmociągów i urządzeń oraz robiła pomiary zapylenia na stanowiskach pracy, które są objęte wykazem prac w szczególnych warunkach. W całym zakładzie pracy występowały warunki szkodliwe, a przekroczenia stężeń pyłów siarki występowały również w odległości 1 km poza terenem zakładu.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, iż odwołanie E. K. zasługuje na uwzględnienie, albowiem ubezpieczona spełnia wszelki przesłanki dla przyznania jej dochodzonego świadczenia w świetle art. 184 w związku z art. 32 ust 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm., dalej jako ustawa o emeryturach i rentach z FUS).

Fakt zatrudnienia ubezpieczonej w spornych okresach w warunkach szczególnych został potwierdzony stosownym świadectwem pracy z dnia 23 marca 2010 r., wystawionym przez S. G. S.A. oraz zeznaniami świadków M. G. oraz H. W. Wykonywane przez odwołującą się prace w szczególnych warunkach odpowiadają zaś pracom wymienionym w dziale XIV poz. 24 wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze („kontrola międzyoperacyjna, kontrola jakości produkcji i usług oraz dozór inżynieryjno-techniczny na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie”).

Apelację od wyroku wywiódł pozwany organ emerytalny.

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 27 czerwca 2012 r. zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie.

Sąd drugiej instancji podkreślił, iż bezsporne w sprawie było, że wnioskodawczyni w dniu złożenia wniosku o emeryturę, tj. 24 marca 2010 r. ukończyła 55 rok życia, na dzień 1 stycznia 1999 r. udowodniła wymagany 20-letni okres składkowy i nieskładkowy oraz nie jest członkiem OFE. Uszło jednak uwadze Sądu pierwszej instancji, iż na dzień złożenia wniosku o emeryturę, na dzień wydania zaskarżonych decyzji i na dzień wyrokowania w sprawie, E. K. pozostawała nieprzerwanie w stosunku pracy. Jak przyznała na rozprawie apelacyjnej, w dniu 23 marca 2010 r. rozwiązała stosunek pracy, a w dniu 24 marca 2010 r. złożyła wniosek o emeryturę i jednocześnie ponownie nawiązała stosunek

pracy z S. G. S.A. i pozostaje w zatrudnieniu do chwili obecnej. Tym samym nie została spełniona jedna z przesłanek nabycia prawa do emerytury z mocy art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Wobec nierozwiązania przez ubezpieczoną stosunku pracy, zbędnym było badanie, czy apelująca legitymuje się wymaganym 15 letnim stażem pracy w warunkach szczególnych. Podkreślić należy, iż sąd ubezpieczeń społecznych rozpoznając odwołanie od decyzji organu emerytalnego rozstrzyga o prawie ubezpieczonego do określonego świadczenia - w niniejszym przypadku o prawie do emerytury. Nie jest dopuszczalne w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych wydanie wyroku ustalającego spełnienie przez wnioskodawcę niektórych warunków wymaganych do nabycia prawa do świadczenia lub wyroku przyznającego to świadczenie pod warunkiem spełnienia pozostałych przesłanek. Warunki nabycia prawa do wcześniejszej emerytury muszą być spełnione łącznie w chwili wydania decyzji przez organ rentowy. W postępowaniu odwoławczym od decyzji odmawiającej prawa do tego świadczenia sąd ubezpieczeń społecznych ocenia bowiem legalność decyzji według stanu rzeczy istniejącego w chwili jej wydania. Jak wynika z przedstawionych rozważań, rozwiązanie stosunku pracy przez osoby ubiegające się o nabycie świadczenia emerytalnego na podstawie art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS jest warunkiem niezbędnym do nabycia prawa do emerytury. Ubezpieczona warunku tego nie spełniła, bowiem od dnia 24 marca 2010 r. pozostaje w stosunku pracy. W tym stanie rzeczy Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie ubezpieczonej.

Powyższy wyrok został zaskarżony skargą kasacyjną ubezpieczonej. Skargę oparto na podstawie naruszenia prawa materialnego, tj. art. 184 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, przez błędną jego wykładnię, co w konsekwencji doprowadziło do odmowy ustalenia wnioskodawczyni prawa do emerytury. Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy przez przyznanie E. K. prawa do emerytury w obniżonym wieku z tytułu pracy w warunkach szczególnych oraz zasądzenie od organu rentowego na jej rzecz zwrotu kosztów postępowania, w tym także kosztów zastępstwa procesowego w kwocie 885,60 zł; ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i

przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

W uzasadnieniu podstawy skargi kasacyjnej wskazano, iż okolicznością bezsporną jest, że na dzień 1 stycznia 1999 r. E. K. udowodniła wymagany 20-letni okres składkowy i nieskładkowy oraz nie przystąpiła do OFE. Co więcej, na dzień złożenia wniosku o emeryturę, o której mowa w art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, tj. na dzień 24 marca 2010 r. ubezpieczona ukończyła wymagany przepisami ustawy wiek, jak również legitymowała się 15-letnim stażem pracy w warunkach szczególnych. Powyższe potwierdził w swym orzeczeniu Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w G., który wyrokiem z dnia 23 listopada 2011 r. przyznał odwołującej się prawo do tzw. wcześniejszej emerytury. Jednak Sąd Apelacyjny zaskarżonym wyrokiem, oparłszy się na zgola odmiennych niż podnoszone przez organ rentowy przyczynach, uwzględnił wniesioną przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych apelację i oddalił odwołanie. W uzasadnieniu wyżej wskazanego orzeczenia Sąd Apelacyjny wskazał, że w jego ocenie, powódka nie spełniła kumulatywnych przesłanek warunkujących nabycie prawa do emerytury na podstawie art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, jako że 24 marca 2010 r. ponownie podjęła ona zatrudnienie, a zatem nie rozwiązała stosunku pracy. Zdaniem skarżącej, ustawodawca posłużył się w powołanym przepisie zwrotem „rozwiązanie stosunku pracy”, a nie zwrotem „niepozostawanie w stosunku pracy”. Oznacza to, że tak jak w przypadku tzw. normalnej emerytury oraz większości pozostałych „emerytur wcześniejszych”, ewentualne pozostawanie w stosunku pracy, a zatem osiąganie z tego tytułu dochodów, może mieć wpływ tylko na fakt pobierania lub zawieszenia pobierania świadczenia emerytalnego. Gdyby nawet przyjąć, że wykładnia gramatyczna zwrotu „rozwiązanie stosunku pracy” prowadzi do wniosku, jakoby warunek ten był elementem niezbędnym, by móc ustalać prawo ubezpieczonego do emerytury, to w świetle norm obowiązujących w demokratycznym państwie prawa, jakim jest Rzeczypospolita Polska, wniosek ten bezwzględnie nie może się ostać. W przypadku art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS już systematyka budowy tego przepisu skłania do poglądu, że warunek rozwiązania stosunku pracy nie jest związany z przyznaniem prawa do emerytury, lecz z wypłacaniem tego świadczenia. W ocenie skarżącej, świadczy o

tym fakt, iż podstawowe warunki uzasadniające staranie się o emeryturę ustawodawca wyszczególnia w ustępie pierwszym tego artykułu, natomiast dopiero ust. 2 mówi o konieczności rozwiązania stosunku pracy. Z tego powodu nie jest wykluczona poprawna wykładnia, zgodnie z którą warunek rozwiązania stosunku pracy jest elementem, od którego zależy wyłącznie pobieranie emerytury. Na taki kierunek wykładni wskazuje również *ratio legis* omawianej normy prawnej. Trudno sobie wyobrazić, aby ustawodawca świadomie i celowo tworzył warunek, który będzie powodował negatywne konsekwencje dla ubezpieczonych starających się o przyznanie im przedmiotowego świadczenia. Posługując się sformułowaniem „rozwiązania stosunku pracy”, ustawodawca ograniczył zakres kognicji sądów do badania li tylko okoliczności rozwiązania stosunku pracy w dacie niezbędnej dla badania wszystkich materialnoprawnych przesłanek prawa do świadczenia zawartych w art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie, albowiem słuszny jest zarzut naruszenia prawa materialnego przy ferowaniu zaskarżonego wyroku.

Wyjaśniając cel ustawy o emeryturach i rentach z FUS, Trybunał Konstytucyjny w wyrokach z dnia 22 czerwca 1999 r., K 5/99 (OTK 2000 ,nr 5, poz. 100, z dnia 4 stycznia 2000 r., K 18/99 (OTK 2000 nr 1, poz. 1) oraz z dnia 12 września 2000 r., K 1/00 (OTK 2000, nr 6, poz. 185) stwierdził, że było nim wprowadzenie stabilnego systemu ubezpieczeń społecznych, w którym urzeczywistnione zostałoby prawo do zabezpieczenia społecznego w istniejących warunkach demograficznych i gospodarczych przez wprowadzenie efektywnego systemu emerytalno-rentowego, opartego na jednolitych zasadach dla wszystkich ubezpieczonych. Realizacji tego celu służyło m. in. ograniczenie stworzonego w poprzednio obowiązującym systemie ubezpieczeń społecznych zbyt szerokich możliwości wcześniejszego przechodzenia na emeryturę i obniżania wieku emerytalnego dla szeregu grup zawodowych. Nowy system emerytalny musiał przy tym przewidywać rozwiązania przejściowe, przy zachowaniu „zasady ewolucyjnego kształtowania uprawnień emerytalnych”, które wymagały uwzględnienia praw

wcześniej nabytych lub ich uzasadnionych ekspektatyw, znajdujących pokrycie w składkach na ubezpieczenie emerytalne. Dopiero taki sposób realizacji założeń ustawy o emeryturach i rentach mógł być bowiem uznany za zgodny z wartościami i normami konstytucyjnymi.

Zamiar ustawodawcy stopniowego „wygaszania” dotychczasowych szczególnych uprawnień emerytalnych niektórych ubezpieczonych, w tym pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, znalazł swoje odzwierciedlenie w strukturze ustawy o emeryturach i rentach z FUS. W ostateczności ustawa zachowała dotychczasowe zasady przechodzenia na wcześniejszą emeryturę dla zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze pracowników urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. (art. 32), ograniczając jednocześnie możliwości przechodzenia na emeryturę na uprzywilejowanych zasadach dla będących pracownikami ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r. (art. 46 ust. 1). Obie regulacje mają przejściowy charakter, gdyż pierwsza dotyczy tych ubezpieczonych, którzy w dniu wejścia ustawy w życie osiągnęli wiek co najmniej 50 lat, druga natomiast odnosi się do tych ubezpieczonych, którzy przesłanki nabycia prawa do wcześniejszej emerytury spełnią do końca 2007 r. Ustawa o emeryturach i rentach w obejmującym przepisy przejściowe rozdziale 2 działu X zawiera szczególną regulację intertemporalną dotyczącą niektórych ubezpieczonych zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przed dniem 1 stycznia 1999 r. Mianowicie w zawartym z tym rozdziale art. 184 zostało przewidziane prawo do wcześniejszej emerytury dla zamkniętego katalogu ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., którzy w dniu wejścia ustawy w życie (1 stycznia 1999 r.) osiągnęli: 1) okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymaganym w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat - dla kobiet i 65 lat - dla mężczyzn oraz 2) okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 27 (co najmniej 20 lat dla kobiet i co najmniej 25 lat dla mężczyzn). Takim ubezpieczonym przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32 ustawy pod warunkiem nieprzystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego oraz (do dnia 1 stycznia 2013 r., tj. do wejścia w życie

ustawy z dnia 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 637) rozwiązania stosunku pracy - w przypadku ubezpieczonego będącego pracownikiem. Art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie odsyła w zakresie warunków nabycia prawa do wcześniejszej emerytury do art. 32 ustawy, jak czyni to art. 46, lecz ustanawia własne przesłanki nabycia tego prawa. Odnosi się on do tych ubezpieczonych urodzonych poczynając od dnia 1 stycznia 1949 r., którzy w dniu wejścia ustawy w życie nie osiągnęli jeszcze wymaganego wieku, lecz w całości spełnili do tej daty ustawowo określone wymagania stażowe, a co za tym idzie - ich uprawnienie emerytalne na podstawie dotychczasowych zasad znajdowało pokrycie w odprowadzonych do dnia 31 grudnia 1998 r. składkach na ubezpieczenie społeczne. Tacy ubezpieczeni mogą zatem realizować prawo do emerytury na „starych” zasadach, po osiągnięciu wieku emerytalnego określonego w art. 32 ustawy. Rozważając kwestię znaczenia zawartego w art. 184 ust. 1 ustawy zwrotu „osiągnięcie wieku przewidzianego w art. 32” w judykaturze zauważa się, iż przepis art. 32 ustawy w ust. 1 posługuje się pojęciem „wieku niższego niż określony w art. 27 pkt 1 ustawy” (co najmniej 60 lat dla kobiet i co najmniej 65 lat dla mężczyzn), a w ust. 4 stanowi, że wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, a także rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych, tj. rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm.).

Resumując, prawo do emerytury z art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS nabywa ubezpieczony urodzony po dniu 31 grudnia 1948 r., który w dniu wejścia w życie ustawy spełnił określone w niej warunki stażowe, a po tej dacie osiągnął wymagany wiek, niezależnie od tego, czy w chwili osiągnięcia tego wieku wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub był pracownikiem wykonującym inną pracę, czy też pozostawał w zatrudnieniu na innej podstawie niż stosunek pracy bądź nie pozostawał w jakimkolwiek zatrudnieniu, z tym, że w przypadku pozostawania w stosunku pracy prawo do emerytury uzależnione było od jego rozwiązania (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 2007 r., II UZP 14/06,

OSNP 2007, Nr 13-14, poz. 199 oraz wyroki tego Sądu z dnia 18 lipca 2007 r., I UK 62/07, OSNP 2008, nr 17-18, poz. 269, z dnia 6 grudnia 2007 r., I UK 132/07, LEX nr 621798, z dnia 21 maja 2009 r., II UK 370/08, OSNP 2011, nr 1 - 2, poz. 20 i z dnia 14 czerwca 2012 r., I UK 1/12, LEX nr 1229806). Osiągnięcie do dnia 1 stycznia 1999 r. okresu pracy w szczególnych warunkach, o którym mowa w art. 184 ustawy, wyłącza przy tym ponowne ustalanie tego okresu po osiągnięciu wieku emerytalnego według zasad wynikających z art. 32 ust. 1a pkt 1 tego aktu (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 2010 r., II UK 313/09, OSNP 2011 nr 19 - 20, poz. 260 i z dnia 13 lipca 2011 r., I UK 12/11, LEX nr 989126).

Wbrew twierdzeniom skarżącej, zawarte do dnia 1 stycznia 2013 r. w przepisie art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS wymaganie rozwiązania stosunku pracy stanowiło przesłankę nabycia prawa do wcześniejszej emerytury a nie kryterium zawieszenia tego prawa, jak ma to miejsce w przypadku art. 103a, zamieszczonego w dziale VIII rozdziale 2 ustawy zatytułowanym „Zawieszanie i zmniejszanie świadczeń”. Dowodzi tego literalne brzmienie przepisu i jego usytuowanie w ustawie. Tak też przepis ten był interpretowany przez judykaturę (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 2007 r., I UK 132/07, LEX nr 621798 i z dnia 27 lipca 2012 r., I UK 82/12, niepublikowany oraz postanowienie z dnia 19 stycznia 2012 r., I UK 325/11, LEX nr 1125267).

Pozostaje zatem dokonać wykładni użytego w komentowanym przepisie zwrotu „rozwiązanie stosunku pracy”, a ściślej – daty, na jaką powinno ono przypaść.

Godzi się zauważyć, że zgodnie z art. 100 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do jego nabycia. Wówczas też, na wniosek osoby uprawnionej, organ rentowy wydaje decyzję o przyznaniu tego prawa (art. 116 i art. 118 ustawy). Niespełnienie przez ubezpieczonego ustawowych warunków koniecznych do przyznania świadczenia powoduje wydanie decyzji odmownej, również wtedy, gdy niespełniona została tylko jedna z przesłanek nabycia prawa do świadczenia, np. rozwiązanie stosunku pracy. Wypada dodać, iż w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych postępowanie sądowe wszczyna się na skutek odwołania wniesionego od decyzji organu

rentowego, które zastępuje pozew. Kognicję sądu ubezpieczeń społecznych określa art. 476 § 2 w związku z art. 477⁹ k.p.c. W świetle powyższych unormowań sąd ten rozpoznaje odwołania od decyzji organów rentowych w wymienionych w powołanych przepisach sprawach, m.in. dotyczących emerytur i rent. W judykaturze utrwalony jest pogląd, w myśl którego zakres rozpoznania i orzeczenia (przedmiot sporu) w tych sprawach wyznaczony jest w pierwszej kolejności przedmiotem decyzji organu rentowego zaskarżonej do sądu ubezpieczeń społecznych, a w drugim rzędzie przedmiotem postępowania sądowego determinowanego zakresem odwołania od tejże decyzji (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 września 2000 r., II UKN 685/99, OSNP 2002 nr 5, poz. 121 oraz postanowienia z dnia 13 maja 1999 r., II UZ 52/99, OSNP 2000 nr 15, poz. 601 i z dnia 13 października 2009 r., II UK 234/08, LEX nr 553692). W postępowaniu odrębnym w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych, toczącym się z odwołania od decyzji organu rentowego wydanej na wniosek o przyznanie emerytury lub renty, niedopuszczalne jest przedmiotowe przekształcenie roszczenia w trybie art. 193 k.p.c. przez żądanie ustalenia tylko niektórych przesłanek warunkujących prawo do świadczenia (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 17 grudnia 1998 r., I PKN 434/97, OSNP 1998 nr 21, poz. 627; z dnia 23 lutego 1999 r., I PKN 597/98, OSNP 2000, nr 8, poz. 301; z dnia 12 stycznia 2005 r., I UK 160/04, OSNP 2005, nr 16, poz. 255; z dnia 9 października 2006 r., II UK 65/06, OSNP 2007, nr 19 - 20, poz. 298 i z dnia 19 października 2010 r., II UK 108/10, LEX nr 688682). Wyrok ustalający istnienie lub nieistnienie stosunku prawnego lub prawa jest dopuszczalny w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych wyjątkowo i tylko wówczas, gdy przepis tak stanowi, np. w sprawach o ustalenie istnienia lub nieistnienia obowiązku ubezpieczenia, obowiązku opłacania składek, zwrotu nienależnego świadczenia. Natomiast regułą jest, że sąd ubezpieczeń społecznych w trybie rozpoznania odwołania od decyzji organu rentowego „przyznaje” konkretne świadczenie lub określa jego wysokość (wyrok Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2008 r., I UK 267/07, LEX nr 607443). Nie jest zatem dopuszczalne w tej kategorii spraw wydanie wyroku ustalającego spełnienie przez ubezpieczonego niektórych przesłanek wymaganych do nabycia prawa do świadczenia lub wyroku przyznającego to świadczenie pod warunkiem spełnienia pozostałych kryteriów w przyszłości (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9

lutego 2010 r., I UK 262/09, LEX nr 585728; z dnia 9 marca 2010 r., I UK 267/09, Monitor Prawa Pracy 2010 nr 7, s. 382 i z dnia 7 kwietnia 2011 r., I UK 363/10, LEX nr 863948).

Co do zasady w postępowaniu sądowym w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych badaniu podlega legalność decyzji według stanu faktycznego i prawnego istniejącego w chwili jej wydania (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 1998 r., II UKN 555/97, OSNAPIUS 1999, nr 5, poz. 181; z dnia 20 maja 2004 r., II UK 395/03, OSNP 2005 nr 3, poz. 43; z dnia 25 stycznia 2005 r., I UK 152/04, OSNP 2005 nr 17, poz. 273; z dnia 2 lutego 2007 r., III UK 25/07, OSNP 2008 nr 19 – 20, poz. 293), aczkolwiek nie ma przeszkód, aby sąd ubezpieczeń społecznych przyznał prawo do emerytury na podstawie art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w razie spełnienia warunku rozwiązania stosunku pracy - przy stwierdzeniu spełnienia pozostałych przesłanek nabycia prawa do świadczenia - po złożeniu wniosku, a przed wydaniem decyzji przez organ rentowy lub nawet w trakcie postępowania sądowego (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2012 r., II UK 235/11 i z dnia 8 stycznia 2013 r., I UK 362/12, niepublikowane).

Skoro zgodnie z art. 100 ustawy o emeryturach i rentach z FUS prawo do świadczenia (in abstracto) powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do jego nabycia, to w przypadku emerytury, o jakiej mowa w art. 184 ustawy - mając na uwadze, że wskazane w tym przepisie kryterium okresów składkowych i nieskładkowych oraz stażu pracy w szczególnych warunkach powinno być spełnione do chwili wyjścia w życie ustawy, tj. 1 stycznia 1999 r. - dniem tym jest dzień ziszczenia się pozostałych warunków określonych w tym przepisie, czyli osiągnięcie przez wnioskodawcę wieku emerytalnego, jeśli nie pozostawał w stosunku pracy i nie był członkiem otwartych funduszy emerytalnych. W przeciwnym razie prawo do emerytury z tego przepisu powstaje dopiero po rozwiązaniu wszystkich stosunków pracy, w jakich ubezpieczony pozostawał w dniu osiągnięcia wieku emerytalnego lub w dniu złożenia wniosku o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym. Tak nabyte prawo podlega ochronie i nie zostaje utracone w razie późniejszego nawiązania nowego stosunku pracy z tym samym lub innym pracodawcą. Decyzja

przyznająca prawo do emerytury ma bowiem deklaracyjny charakter. Potwierdza ona fakt nabycia przez wnioskodawcę prawa do świadczenia, które następuje w dniu spełnienia wszystkich przesłanek jego powstania. Jak słusznie zauważyła skarżąca, art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS uzależnia nabycie prawa do emerytury od jednorazowego rozwiązania stosunku (stosunków) pracy, nie stawia natomiast wymagania dalszego niepozostawania w zatrudnieniu w dacie złożenia wniosku emerytalnego lub wydania decyzji przez organ rentowy. Przyjęcie odmiennej, rozszerzającej wykładni art. 184 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w jego brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2012 r., oznaczałoby ustanawianie dodatkowych kryteriów nabycia uprawnień emerytalnych z tego przepisu.

Prawdą jest, że w uzasadnieniu postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2012 r., II UK 274/11 (LEX nr 1215285) wyrażono pogląd, że pozostawanie w ciągłym zatrudnieniu po pozornym rozwiązaniu stosunku pracy u dotychczasowego pracodawcy wyklucza nabycie prawa emerytury na podstawie art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Motywując swoje stanowisko w tej kwestii Sąd Najwyższy zauważył, że nie powinno budzić żadnych wątpliwości, iż do rozwiązania stosunku pracy dochodzi wtedy, gdy w stosunku pracy o charakterze ciągłym występuje realna przerwa w świadczeniu pracy, wynosząca co najmniej 1 dzień roboczy. Wykluczone jest deklarowane rozwiązanie stosunku pracy dla celów emerytalnych, który w dalszym ciągu trwa i jest nieprzerwanie realizowany. Bez przerwania ciągłości zatrudnienia nie może być mowy o rozwiązaniu nieprzerwanie trwającego stosunku pracy. Zdaniem Sądu Najwyższego rozpoznającego niniejszą sprawę, tak stanowcze stwierdzenie nie znajduje oparcia w brzmieniu powołanego przepisu. Przepis stanowi jednak o „rozwiązaniu stosunku pracy” a nie o „przerwaniu ciągłości zatrudnienia”, które po rozwiązaniu danego stosunku pracy może być podjęte w ramach kolejnego stosunku nawiązanego przez strony. Określenie zaś koniecznej przerwy w zatrudnieniu na co najmniej jeden dzień roboczy ma zupełnie dowolny charakter. Warto przy tym zauważyć, że powołane postanowienie zapadło w sprawie, w której sąd drugiej instancji stwierdził pozorność rozwiązania stosunku pracy przez wnioskodawcę ubiegającego się o prawo do emerytury z art. 184 ustawy. Tymczasem w niniejszym przypadku w

ogóle nie został podniesiony zarzut określonej w art. 83 k.c. wady oświadczeń woli stron stosunku pracy o jego rozwiązaniu, a Sąd Apelacyjny nie prowadzi postępowania i nie dokonał żadnych ustaleń w tym zakresie. Tymczasem stwierdzenie pozorności oświadczenia woli jest kwestią stanu faktycznego a nie prawnego, która podlega ustaleniu przez sądy powszechne i nie jest objęta kontrolą kasacyjną (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 23 stycznia 1997 r., I CKN 51/96, OSNC nr 6-7, poz. 179; z dnia 6 listopada 1996 r., II UKN 9/96, OSNP 1997 nr 11, poz. 201; z dnia 10 września 1999 r., II UKN 7/99, OSNP 2000 nr 23, poz. 865).

Wracając na grunt niniejszej sprawy wypada stwierdzić, że przy założeniu posiadania przez E. K. w dniu 1 stycznia 1999 r. 20 letniego okresu składkowego i nieskładkowego oraz 15 letniego stażu pracy w szczególnych warunkach, a nadto przy bezspornej okoliczności nieprzystąpienia ubezpieczonej do otwartego funduszu emerytalnego, wnioskodawczyni spełniła pozostałe warunki nabycia prawa do emerytury z art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w dniu 23 marca 2010 r., gdyż w tej dacie – po ukończeniu dzień wcześniej wieku 55 lat – rozwiązała stosunek pracy ze swoim jedynym pracodawcą. Tak nabytego prawa nie pozbawił jej fakt nawiązania następnego dnia kolejnego stosunku pracy z tym samym podmiotem oraz pozostawania w zatrudnieniu w dacie złożenia wniosku emerytalnego i wydania przez organ rentowy zaskarżonej decyzji.

Rozstrzygnięcie Sądu drugiej instancji oparte na błędnej subsumpcji przepisu art. 184 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (w jego brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2012 r.) do tak ustalonego stanu faktycznego nie może się ostać. Sąd drugiej instancji nie odniósł się natomiast do zarzutów apelacji dotyczących spornego między stronami stażu pracy ubezpieczonej w warunkach szczególnych. Dopiero wyjaśnienie tej kwestii pozwoli zaś na prawidłowe rozstrzygnięcie o uprawnieniach emerytalnych skarżącej, wywodzonych z tego przepisu.

Mając powyższe na uwadze, z mocy art. 398¹⁵ § k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

